

СЕКЦІЯ 1. ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ; ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.964

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-1-1>**ПОЗАСВІДОМЕ ПСИХОАНАЛІТИКА
ЯК ОБ'ЄКТ ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
(АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙ ІЗ БАЗИ SCOPUS ЗА I ПІВРІЧЧЯ 2017 РОКУ)**

Великодна Мар'яна Сергіївна,
кандидат психологічних наук, клінічний психолог,
сертифікований психоаналітик УАП-ЄКПП-Україна,
старший викладач кафедри практичної психології
Криворізький державний педагогічний університет

velykodna@kdpu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-6269-793X

Мета роботи – проаналізувати сучасні тенденції в дослідженнях позасвідомого психоаналітика світовою психоаналітичною спільнотою.

Методи. У статті подано результати кількісного (методом контент-аналізу) та якісного (методами узагальнення й систематизації) аналізу статей, присвячених різним аспектам вивчення позасвідомого психоаналітика, опублікованих у фахових психоаналітичних журналах із переліку Scopus за I півріччя 2017 року. Згідно з ними, усього із 447 статей у 22 журналах виявлено 17 робіт, які містять результати емпіричних досліджень феноменології функціонування та прояву позасвідомого психоаналітиків.

Результати. Виявлено, що переважно емпірична частина в них ґрунтується на клінічних випадках та інтерв'ю з психоаналітиками, тренінговими аналітиками й супервізорами. У них, зокрема, виявлено три загальні групи ключових понять, що є актуальним предметом вивчення в указаний період: контрперенесення, ревері та позасвідома комунікація. Описано короткий огляд уведених категорій у кожній із груп, як-от: матриця перенесення-контрперенесення, нарцисичні потреби психоаналітика, аналітичний еротизм, переживання щодо закінчення психоаналізу, мовчання й оніміння психоаналітика, позасвідома фантазія й позасвідома інтерсуб'єктивність.

Висновки. Узагальнено, що позасвідоме психоаналітика та феноменологія його прояву в аналітичній роботі залишається в постійному фокусі досліджень, виконаних у різних психоаналітичних підходах, охоплюючи не лише безпосередню клінічну практику (у тому числі зі специфічними категоріями аналізанта), а й тренінгову підготовку кандидатів і супервізорську оцінку. Класична та лаканівська школи більшою мірою зосереджені на дослідженні контрперенесення, британська школа – ревері та несвідомої фантазії, інтерсуб'єктивісти зацікавлені в дослідженні можливості і здатності психоаналітика використовувати своє позасвідоме у створенні особливої інтерсуб'єктивної реальності між ним та аналізантом. Єдність у поглядах на позасвідоме психоаналітика відзначено в ідеях про його чутливість, про діагностичну цінність переживань, що виникають на сесіях, а також про небезпеку в нехтуванні впливом власного позасвідомого на психоаналітичний процес.

Ключові слова: емпатія, контрперенесення, несвідоме, позасвідома комунікація, позасвідоме, психоаналіз, ревері, сприймання.

**UNCONSCIOUSNESS OF PSYCHOANALYST
AS AN OBJECT OF EMPIRICAL STUDIES
(ANALYSIS OF ARTICLES FROM SCOPUS LIST DURING FIRST HALF OF 2017)**

Velykodna Mariana Serhiivna,
PhD in Psychology, Clinical Psychologist,
Psychoanalyst certified by UAP-ECPP-Ukraine,
Senior Lecturer in Department of Practical Psychology
Kryvyi Rih state pedagogical university

velykodna@kdpu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-6269-793X

The **purpose** of this work was to explore tendencies in modern meaning of term “psychoanalyst’s unconsciousness”.

The article presents the results of quantitative (by the **method** of content analysis) and qualitative (by **methods** of generalization and systematization) analysis of articles devoted to various aspects of the study

on the topic of psychoanalyst's unconsciousness, published in the professional psychoanalytic journals from the Scopus list during the first half of 2017. According to them, out of 447 articles in 22 journals, 17 papers were discovered that contain the results of empirical research on the phenomenology of the functioning and manifestation of psychoanalyst's unconsciousness.

As a **result**, mostly the empirical part of them is based on clinical cases and interviews with psychoanalysts, training analysts and supervisors. In them, in particular, we discovered three general groups of key concepts that are the most relevant subjects of study during the specified period: countertransference, reverie and unconscious communication. A brief overview of the introduced categories in each group is described, for example: transference-countertransference matrix, narcissistic needs of the psychoanalyst, analytic eroticism, experiences regarding to the end of psychoanalysis, silence and numbness of psychoanalysts, unconscious fantasy and unconscious intersubjectivity.

The **conclusions** generalize that the psychoanalyst's unconsciousness and phenomenology of its manifestation in analytical work remains in the constant focus of research carried out in various psychoanalytic approaches, covering not only direct clinical practice (including those with specific categories of analyzers), but also training analysis and supervisor's assessment. The classical and lacanian schools are more focused on the study of countertransference, the British school – the reveries and unconscious imagination, the intersubjectivists are interested in the study on the ability of the psychoanalyst to use his or her unconsciousness in creating a special intersubjective reality between him or her and the analyst. Unity in the views of a psychoanalyst's unconsciousness is noted in the ideas about its sensitivity, the diagnostic value of the experiences arising in the sessions, as well as the danger of neglecting the influence of his own unconscious on the psychoanalytic process.

Key words: *empathy, countertransference, unconscious, unconscious communication, unconscious, psychoanalysis, reverie, perception.*

Вступ

Позасвідоме психоаналітика та його впливи на хід роботи із суб'єктом цікавить психоаналітиків світу починаючи із самого З. Фрейда, який не лише розробив струнку теорію позасвідомого, а й описав роботу контрперенесення в аналітичному процесі. Нині психоаналіз розвинувся в низку окремих шкіл і галузей, що осмислюють феноменологію психічного в різних концептуальних вимірах. Перегляду та більш ретельного вивчення зазнає в них і питання функціонування позасвідомого психоаналітика.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Оскільки сьогодні не існує єдиної інтегрованої теорії позасвідомого психоаналітика, важливим є дослідження емпіричних наробок, що публікуються із цієї теми, що дасть змогу в подальшому здійснити моделювання відзначеного концепту. Маючи на меті висвітлити сучасні тенденції в дослідженнях позасвідомого психоаналітика світовою психоаналітичною спільнотою, для підготовки статті ми вирішили проаналізувати й систематизувати ті аспекти позасвідомого психоаналітика, які становили предмет публікацій, опублікованих 2017 року в наукових психоаналітичних періодичних виданнях, унесених до міжнародної науково-метричної бази Scopus. Відомо, що ця база індексує виключно наукову літературу, коли йдеться про періодику, містить тільки ті статті, що проходять процедуру подвійного сліпого рецензування: два незалежні рецензенти перед публікацією читають статтю, не знаючи, хто є її автором, для визначення її якості й наукової цінності.

2. Методологія та методи

Усього станом на 2017 рік до бази Scopus входило 22 діючі психоаналітичні журнали, що виявлено через пошук назв журналів, які містять слово "psychoanalysis" і "psychoanalytical". Не рахуючи редакторських передмов і публікацій рецензій на книги, у цих журналах за I півріччя 2017 року опубліковано 447 оригінальних статей. Перелік журналів, країн-видавців, роки та кількість випусків унесено до таблиці 1.

При цьому як емпіричні дослідження обрано ті роботи, що ґрунтувалися на безпосередніх клінічних спостереженнях (якісному аналізу кейсів, окремих сесій, аспектів клінічної роботи тощо) й об'єктивованих кількісних дослідженнях номотетичного типу. До таких загалом увійшло 17 робіт.

Необхідність пошуку того, які ж саме аспекти позасвідомого психоаналітика досліджуються в науковій фаховій періодиці, звернула до реєстрації та підрахунку уживаних змістових корелятивів концепту «позасвідоме психоаналітика» в публікаціях. Частота вживання відзначених змістових корелятивів у публікаціях представлена в таблиці 2.

3. Результати та дискусії

Якісний аналіз текстів опрацьованих 17 робіт із фокусуванням на їхньому погляді на феноменологію позасвідомого психоаналітика дав змогу згрупувати їх за тематикою в 3 умовні блоки:

- контрперенесення;
- ревері;
- позасвідома комунікація.

Розглянемо детальніше ключові ідеї робіт, присвячених цим темам.

Контрперенесення. М. Lia пише про *контрперенесення психоаналітика* як про явище, якого не уникнути, тож реалістичніше говорити не про шляхи його усунування, а про шляхи, якими воно взаємодіє зі здатністю аналітика до емпатійного спостереження (Lia, 2017). На думку авторки, контрперенесення дійсно часто перешкоджає неупередженому і збалансованому емпатійному розумінню аналізанта чи викривляє його, але воно ж потенційно здатне його розширити та поглибити. Нейтрального ж

спостереження, за висновками розгляду клінічних випадків М. Lia, узагалі не існує.

Вплив на *матрицю перенесення-контрперенесення* тимчасових і постійних переїздів психоаналітика описала на клінічному досвіді D. Colombo (Colombo, 2017). Наприклад, до труднощів переїзду додають контрперенесені переживання аналітика, що вимагає більшої уваги до управління власною деструктивністю, особливо в аспекті забезпечення надійності психоаналітичного контракту. Також авторка вказує на

Таблица 1

Психоаналітичні журнали з бази Scopus

Назва видання	Країна-видавець	Роки індексування в Scopus	Кількість випусків у I півріччі 2017 року
American Journal of Psychoanalysis	США	1942 – донині	2
Contemporary Psychoanalysis	США	1972–1983, 1996 – донині	2
Forum der Psychoanalyse	Німеччина	1987 – донині	1
International Forum of Psychoanalysis	США	1994 – донині	2
International Journal of Applied Psychoanalytic Studies	Великобританія	2009-донині	2
International Journal of Psychoanalysis	Великобританія	1947, 1951 – донині	3
International Journal of Psychoanalytic Self Psychology	США	2010 – донині	3
Journal of the American Psychoanalytic Association	США	1953 – донині	3
Luzifer-Amor: Zeitschrift zur Geschichte der Psychoanalyse	Німеччина	1990–1993, 1995–2000, 2002–2003, 2005–2012, 2014 – донині	1
Neuropsychoanalysis	Великобританія	2001, 2003 – донині	1
Psychoanalysis and History	Великобританія	1999, 2001 – донині	1
Psychoanalysis, Culture & Society	США	2004, 2014 – донині	1
Psychoanalytic Dialogues	США	1996 – донині	4
Psychoanalytic Inquiry	США	1983, 1985, 1996 – донині	5
Psychoanalytic Perspectives	США	2003–2006, 2009 – донині	2
Psychoanalytic Psychology	США	1984 – донині	3
Psychoanalytic Psychotherapy	США	2002– донині	2
Psychoanalytic Quarterly	США	1945 – донині	2
Psychoanalytic Review	США	1948–1957, 1963 – донині	4
Psychoanalytic Social Work	США	2005 – донині	1
Psychoanalytic Study of the Child	США	1945–1946, 1958, 1960–1961, 1963, 1965–1972, 1974 – 2009, 2011 – донині	1
Scandinavian Psychoanalytic Review	Данія	2005 – донині	1

посилення регресу аналітика й аналізанта, у результаті чого чутливість до проєктивної ідентифікації спотворюється й те, що могло бути відчутим і висловленим, часто відіграється обома сторонами через прокування одне одного.

В. Reichenhal досліджує стани пошкодженості в матриці перенесення-контрперенесення в роботі психоаналітиків, що мають видиму фізичну інвалідність, з аналізантами з особистісними розладами (Reichenhal, 2017). Серед тем, які домінують у відзначеній матриці, авторка наводить анігіляцію, кастрацію, інсульт, переслідування й розплату. Ідентифікації різних аспектів Самості аналізанта зі психоаналітиком, що має інвалідність, дають змогу першому екстерналізувати власні психічні «пошкодженості» та дефектні інтроекти в другого з метою зберегти свою хитку Самість. Подібні феномени сприяють тому, що аналізанта або проходить стан пошкодженості, або полишає терапію. При чому більш примітивно організовані пацієнти проживають стан пошкодженості, провокуючи його активацію в контрперенесенні самого аналітика.

А. Blanc і J. Voutinaud торкаються ролі контрперенесення ко-терапевтів у психодраматичній психоаналітичній групі, відзначаючи, що саме воно дає можливість перевести у вербальні інтерпретації ті елементи матеріалу учасника, які залишаються на периферії гри (Blanc, 2017).

J.S. Scharff описує власний досвід контрперенесення під час роботи з хлопчиком, хворим на гемофілію, де авторка пережила й позасвідомо відіграла в дії роль його контролюючої караючої матері у відповідь на проєктивну ідентифікацію, яка мала місце (Scharff, 2017).

L.T. Ehrlich, N.M. Kulish, M.A. Fitzpatrick Hanly, M. Robinson та A. Rothstein дослід-

дили явище контрперенесення супервізорів (Ehrlich, 2017). Автори вказують, що, хоча контрперенесення нині вважається незамінним компонентом психоаналітичної техніки, те саме не можна сказати про супервізії: лише в останні десятиліття з'явилися статті на цю тему і їхні висновки досі не ввійшли до безпосередньої практики. Крім того, залишалось не розкритим питання, як впливає контрперенесення на оцінку супервізором прогресу в розвитку кандидата в психоаналітиків, хоча саме цей вплив дослідники вважають найбільш виразним. Якісне дослідження супервізорських звітів показало, що контрперенесення супервізора часто проходить повз розуміння, усвідомлення та усунення, а їхній вплив на оцінку супервізором прогресу кандидата недооцінюється. Задля нівелювання цього впливу автори пропонують використовувати «введення третього»:

1) само-супервізію;
2) консультацію з «третьим»: супервізія супервізора;

3) інституційне «третє» (обговорення в комітетах, прозорість рішень тощо).

Змістовими ознаками, що вказували на контрперенесення супервізора, які виявлені під час аналізу звітів, є такі:

– фокус на обговоренні пацієнта, а не на презентації кандидата;
– оцінка супервізора неясна чи коротка;

– супервізор не сповіщає кандидата про свою оцінку;

– супервізор уникає відповіді «так» або «ні» на питання кандидата про можливість подальшого навчання чи його завершення;

– супервізор ділиться думками про сильні сторони кандидата, але уникає говорити про його труднощі.

Таблиця 2

Частоти вживання корелятив концепту «позасвідоме психоаналітика»

Понятійний корелят	У ключових словах	У загальному тексті роботи
Контрперенесення	8 (47%)	17 (100%)
Реверсі	3 (18%)	6 (35%)
Позасвідомо фантазія	3 (18%)	3 (18%)
(Позасвідомо) інтерсуб'єктивність	3 (18%)	3 (18%)
Емпатія	1 (6%)	2 (12%)
Позасвідомо комунікація	1 (6%)	2 (12%)
Метафора	1 (6%)	2 (12%)
Чутливе (рецептивне) позасвідоме	1 (6%)	1 (6%)
Контрперенесена любов	1 (6%)	1 (6%)
Нарцисичні потреби психоаналітика (нарцисизм)	1 (6%)	1 (6%)
Позасвідоме сприймання (перцепція)	1 (6%)	1 (6%)

Загалом же до ознак позасвідомого контрперенесення супервізора робоча група дослідження зарахувала:

1) супервізор керується певними звичними критеріями для оцінювання кандидата, при цьому нехтуючи деякими іншими критеріями, зазвичай важливими для нього ж або для інституту, який він представляє;

2) супервізор помічає, що стає більш активним чи більш пасивним у години супервізії з певним кандидатом, ніж зазвичай;

3) супервізор відчуває нудьгу, тривогу, отупіння чи безпорадність;

4) супервізор відчуває злість на кандидата, через що може більш негативно оцінити його прогрес або ж – у реактивному формуванні – навпаки, більш позитивно;

5) супервізор починає перейматися тим, як його колеги сприймають цього кандидата;

6) супервізор уникає розмов із самим кандидатом про сфери труднощів, які він має в роботі.

R. Imber порушує питання про *нарцисичні потреби тренінгових аналітиків*, які задовольняються в ході дидактичного аналізу кандидатів у психоаналітики (Imber, 2017). Авторка пише: «Спостереження за поглибленням здатності пацієнта до задовольняючих стосунків і до життя більш продуктивним життям є задоволенням і привілеєм. Розуміння, що ми були частиною цих досягнень, є глибоко вдовольняючим. Тоді й ми здобуємо переживання свого життя через виконання своєї роботи» (Imber, 2017: 113). Однак вона застерігає, що ці нарцисичні потреби, ідучи з позасвідомого й відіграні в дії, здатні заподіяти шкоду кандидату, який проходить аналіз. Наприклад, тренінговий аналітик може робити все можливе, щоб залишатися ідеалізованим, «хорошим» в очах аналізанта, насолоджуючись місцем всезнаючого й такого, що завжди працює в правильному підході.

D. Elise за аналогією з поняттям материнського еротизму, запропонованим Ю. Крістевою, розглядає *аналітичний еротизм* (Elise, 2017). Клінічна ситуація запрошує аналітика до взаємодії з аналізантом. При цьому активність аналітика нагадує авторці танець: внутрішній імпульс спонукає до нарації певної ідеї. Рух сесії, що спонукає говорити і схиляє до висловлювань, розгортає картину, яку зазвичай описують у термінах еротичного перенесення й контрперенесення. Однак D. Elise вважає, що цей аналітичний еротизм часто залучають до роботи й досягають завдяки йому суттєвого прогресу в аналізі. Авторка вважає, що це залучення потребує прийняття психоаналітичною теорією та технікою замість нівелювання, заперечення чи обмеження

цих проявів терміна «еротичне контрперенесення». Саме завдяки аналітичному еротизму, його розгортанню і пропрацюванню в аналізі доступним стає розгляд материнського еротизму не як абстракції, а як дійсно емоційного переживання.

Група дослідників: J.L. Kantrowitz, R. Balsam, J. Greenberg, T. Jacobs, N. Kulish, H. Nunberg, S. Orgel – провела дослідження 7 літніх досвідчених аналітиків на предмет того, як вони *переживають закінчення психоаналізу* своїх аналізантаів (Kantrowitz, 2017). Усього автори виділили три групи переживань:

- утрата конкретного пацієнта;
- утрата світу пацієнтів (через вихід на пенсію);

- осмислення себе, свого задоволення та розчарування, коли думки про колишніх пацієнтів повертають до власної суб'єктивності й контрперенесень.

Ревері. M.C. Pereira da Silva розглядає здатність аналітика до *ревері* як основу для нарративної функції, виконання якої допомагає здійснювати символізацію травматичного досвіду дітей і проводити терапію з дітьми з розладами аутистичного спектру через вербалізацію ізольованого афекту (Pereira da Silva, 2017). Саме поява ревері на додачу до спостереження за грою дитини давала можливість створювати простір для переживань удень того, що було витісненим кошмаром для дитини.

J. Holmes провів якісне дослідження, базоване на огденівській ідеї ревері, покликане обійти дилему психоаналітичних досліджень, де рандомізовані контрольовані випробовування неможливі, через застосування методу посилення суб'єктивності в дослідному інтерв'юванні (Holmes, 2017). Автор відзначає, що сучасні психоаналітичні дослідження найчастіше спираються на дані інтерв'ю, однак вважає, що їх змістовність можна посилити, якщо приділяти більше уваги саме ревері. У такому дослідженні є свої особливості протікання, які автор виявив, опитуючи юнаків, котрі пройшли терапію у зв'язку з депресією:

Антиципація: увага до користі ревері замість пропускання неочікуваних думок, почуттів, образів та інших маніфестацій ревері.

Недирективний супровід думок і фантазій: дозволяти ревері приймати власну форму й напрям. Ступінь, у якому це відбувається, може вказувати на різницю між аналітичною ситуацією та ситуацією інтерв'ю: малоюмовірно інтерв'юєру пережити таку ж регресію, як аналітику.

Подолання бар'єрів для ревері: наприклад, толерантність до тривоги та її

посилення, але не до приголомшуючого рівня є більшою мірою можливою під час плаваючого нефокусованого інтерв'ю, аніж під час суворо структурованого.

Рефлексія: звертання уваги на емоційний і тілесний стан.

Зв'язування: осмислення того, як ці стани можуть бути пов'язані з пацієнтом і з темою обстеження. Дослідник має переживати цей стан і питати в себе, як це стосується того, щоб бути поряд із цим пацієнтом. Важливо при цьому витримувати тривогу нерозуміння.

Висловлення: тепер дослідник може висловити учаснику інтерв'ю свої ревері та висновки з них вербально.

Написання: через обговорення з колегами, прослуховування аудіозапису та написання ревері може бути додатково уточнене.

С. Peterson пише про появу *пісень у ревері* під час сесій як про актуальний і корисний матеріал позасвідомого психоаналітика (Peterson, 2017). Пісні, що спадають на думку аналітику, здатні допомогти краще зрозуміти й наратив аналізанта, і сам аналітичний процес. Наприклад, сам автор описує, як може слухати вільні асоціації аналізанта й водночас мовчки наспівувати пісню, яка викликає в нього тут же потоки сліз. У такі моменти аналітику важливо відкрито проживати згаданий фрагмент пісні, будучи пасивним спостерігачем тих образів, які він продукує. Подальша робота зі змістом пісні нагадує роботу з метафорою, де важливі вільні асоціації самого аналізанта від образу-метафори, що виникла в аналітика.

R. Lijtmaer висвітлила явище *мовчання та оніміння* аналізанта й аналітика на сесії як указівки на місця сімейних «скелетів», «привидів», «секретів», про які не прийнято говорити в їхніх сім'ях, оскільки за цими нерозказаними історіями (наративами) стоїть значний травматичний досвід (Lijtmaer, 2017). Такі переживання в психоаналітика можуть говорити й про той досвід жаху та сорому, який огортає певну історію, про яку не може говорити аналізанта.

J.P. Jimenez займається питанням про сутність *позасвідомої фантазії* психоаналітика, розглядаючи теоретичні концепції попередників через призму власної клінічної практики (Jimenez, 2017). Автор показує, що позасвідомою фантазією може не лише свідчити про контрперенесення психоаналітика, а й указувати на динаміку психоаналітичного процесу. Наприклад, фантазії торжества й перемоги аналітиком над аналізантом, яке почало виникати під час надання інтерпретацій, не лише свідчили

про бажання самого аналітика контролювати й підтримувати спроектований аналізантом образ у проективній ідентифікації, а й указувало на тонші процеси: аналізанта перейшов від інтоекції функцій аналітика до взаємодії з ним і переживання агресії до нього, яку сам аналітик здатен був витримувати.

Позасвідомою комунікацією. М. Bandeira розглядає позасвідомою комунікацію між психоаналітиком та аналізантом у термінах Ш. Ференці, який у 1915 році назвав її «діалогом несвідомих» і вважав, що на позасвідомому рівні ці двоє повністю розуміють себе та одне одного, хоча свідомість не має про це жодного уявлення (Bandeira, 2017). Сама ж позасвідомою комунікація, на думку М. Bandeira, можлива завдяки позасвідомому сприйманню, а отже, відсилає до концепції «чутливого позасвідомого», запропонованої Bollas у 2002 році. Чутливе позасвідоме, за Bollas, відрізняється від витісненого позасвідомого так: робота сприймання походить із неусвідомлюваного бажання приймати й організувати приємні враження життя, тоді як робота витіснення підтримується тривогою і спрямована на позбавлення свідомості від неприємних вражень. У ситуації, коли позасвідоме психоаналітика працює в режимі витіснення, він, імовірно, не зможе сприйняти неусвідомлюване повідомлення аналізанта. Роздуми над ідеями Ференці, С. Bollas і Фрейда про позасвідоме як чутливий орган психоаналітика привели М. Bandeira до формулювання поняття *позасвідомої інтерсуб'єктивності*. Вона, на думку автора, можлива завдяки несвідомій комунікації через чутливе позасвідоме, яке отримує повідомлення від іншого завдяки позасвідомому сприйманню. Міркуючи над способом, завдяки якому позасвідоме сприймання є можливим, дослідник зупиняється на ідеї проективної ідентифікації, оскільки саме її врахування дає змогу осмислювати в тому числі й довербальні феномени психоаналітичної комунікації. Одним же з результатів позасвідомої перцепції психоаналітика є ревері (термін В. Біона, розширений Т. Огденом).

Тема *позасвідомої комунікації* між аналітиком та аналізантом розкрита також у роботі S. Brahnam, присвяченій порівнянню психоаналізу наживо й онлайн (Brahnam, 2017). Авторка відзначає, що в онлайн-аналізі шум тіл і шум позасвідомого замінюється шумом пристроїв і зв'язку, що спотворює можливість комунікації, яка б замінила психоаналіз наживо.

С. Jaenicke досліджує появу життєвих тем у терапевтичних відносинах (Jaenicke, 2017).

Автор уводить два нові поняття, які описують реалії психоаналітичного процесу й залученість самого психоаналітика як суб'єкта. Ідеться про *двоспрямований та асиметричний рівні дискурсу* психоаналізу. На двоспрямованому рівні дискурсу відбувається пропрацювання тем аналізанта через зустріч двох суб'єктів, що залучає життєві теми обох учасників. Асиметричний же рівень дискурсу передбачає гарантовану безпеку та захищає цілі терапії. Дослідник відзначає також, що сьогодні немає даних про те, яке поєднання зазначених рівнів є оптимальним. Пояснюючи сутність уведених понять і їх взаємозв'язок, С. Жаєніке пише, що асиметричний рівень дискурсу охоплює етап, коли варто дійти розуміння аналізанта й посилити його почуття особовості. Завдання асиметричного рівня – відстежувати афекти пацієнта, витримувати їх та інтерпретувати задля подальшого розкриття внутрішнього світу аналізанта. Щодо впливу позасвідомого аналітика на цьому рівні автор зазначає, «що ми сприймаємо, що ми обираємо інтерпретувати чи ігнорувати, бо воно є знайомим або незнайомим чи й загрожує нашому власному почуттю суб'єктивності, визначатиметься нашими життєвими темами» (Jaenicke, 2017: 85). На ґрунті цього дослідник переконаний, що терапія формується насамперед як зустріч двох людей, а отже, залучає й двоспрямований рівень дискурсу.

Висновки

Як висновки доречним видається висловити декілька загальних вражень від знайомства з викладеними публікаціями, об'єктом яких є позасвідоме психоаналітика:

– позасвідоме психоаналітика та феноменологія його прояву в аналітичній роботі залишається в постійному фокусі досліджень, виконаних у різних психоаналітичних підходах, охоплюючи не лише безпосередню клінічну практику (у тому числі зі специфічними категоріями аналізанта), а й тренінгову підготовку кандидатів і супервізорську оцінку;

– представники різних психоаналітичних шкіл звертаються до міркувань про позасвідоме психоаналітика в різних «мовних каркасах» (термін Р. Карнапа), де класична та лаканівська школи більшою мірою зосереджені на дослідженні контрперенесення, британська (біонівської) школа – ревері та несвідомої фантазії, інтерсуб'єктивісти зацікавлені в дослідженні можливості й здатності психоаналітика використовувати своє позасвідоме у створенні особливої інтерсуб'єктивної реальності між ним та аналізантом. Утім деякі дослідження охоплюють досягнення різних шкіл, а їхні роздуми та припущення можна зарахувати до метапсихологічних;

– єдність у поглядах на позасвідоме психоаналітика можна простежити в ідеях про його чутливість, про діагностичну цінність переживань, що виникають на сесіях, і про небезпеку в нехтуванні його впливом на аналітичний (у тому числі тренінговий) процес.

З огляду на багатоманітність і строкастість внесків різних авторів лише одного півріччя до розуміння позасвідомого психоаналітика, перспективним є подальше систематизування й інтеграція емпіричних досліджень цієї теми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Bandeira M.L. Unconscious perception and reverie: an intersubjective connection. *The American Journal of Psychoanalysis*. 2017. P. 1–9.
2. Blanc A., Boutinaud J. Psychoanalytic psychodrama in France and group elaboration of counter-transference: Therapeutic operators in play therapy. *The International Journal of Psychoanalysis*. 2017. № 98(3). P. 683–707.
3. Brahnam S. Comparison of In-Person and Screen-Based Analysis Using Communication Models: A First Step Toward the Psychoanalysis of Telecommunications and Its Noise. *Psychoanalytic Perspectives*. 2017. № 14:2. P. 138–158.
4. Colombo D. The Analyst's Relocation: Analysis Terminable, Interminable, and Dislocated. *The Psychoanalytic Quarterly*. 2017. № 86 (1). P. 45–73.
5. Elise D. Moving from Within The Maternal: The Choreography of Analytic Eroticism. *Journal of the American Psychoanalytic Association*. 2017. № 65 (1). P. 33–60.
6. Ehrlich L.T., Kulish N.M., Fitzpatrick Hanly M.A., Robinson M., Rothstein A. Supervisory countertransferences and impingements in evaluating readiness for graduation: Always present, routinely under-recognized. *The International Journal of Psychoanalysis*. 2017. № 98 (2). P. 491–516.
7. Holmes J. Reverie-informed research interviewing. *The International Journal of Psychoanalysis*. 2017. № 98 (3). P. 709–728.
8. Imber R.R. The training analyst's self-enhancement. *International Forum of Psychoanalysis*. 2017. Vol. 26. № 2. P. 112–120.
9. Jaenicke C. "I've Got News for You": Life Themes and the Therapeutic Relationship, Psychoanalysis, Self and Context. *International Journal of Psychoanalytic Self Psychology*. 2017. № 12:1. P. 78–90.
10. Jimenez J.P. Unconscious fantasy (or phantasy) as clinical concept. *The International Journal of Psychoanalysis*. 2017. № 98 (3). P. 595–610.

11. Kantrowitz J.L., Balsam R., Greenberg J., Jacobs T., Kulish N., Nunberg H., & Orgel S. What It Means to an Analyst When Analyses End. *The Psychoanalytic Study of the Child*. 2017. № 70 (1). P. 257–272.
12. Lijtmaer R. Untold stories and the power of silence in the intergenerational transmission of social trauma. *The American Journal of Psychoanalysis*. 2017. P. 1–11.
13. Lia M. Reflections, and relative examples, regarding countertransference, empathy, and observation. *International Forum of Psychoanalysis*. 2017. № 26:2. P. 85–96.
14. Pereira da Silva M.C. The analyst's narrative function: Inventing a possibility. *The International Journal of Psychoanalysis*. 2017. № 98 (1). P. 21–38.
15. Peterson C.A. Songs in the countertransference or “gilding the philosophic pill”. *The American Journal of Psychoanalysis*. 2017. № 77 (2). P. 177–191.
16. Reichenthal B. The broken self: Injured States in The Transference-Countertransference Matrix. *Journal of the American Psychoanalytic Association*. 2017. doi: 0003065117704179.
17. Scharff J.S. Case study: Analysis of a traumatized hemophilic boy. *The International Journal of Psychoanalysis*. 2017. № 98 (1). P. 71–90.

REFERENCES:

1. Bandeira, M. L. (2017). Unconscious perception and reverie: An intersubjective connection. *The American Journal of Psychoanalysis*, 77 (3), 265–273.
2. Blanc, A., & Boutinaud, J. (2017). Psychoanalytic psychodrama in France and group elaboration of countertransference: Therapeutic operators in play therapy. *The International Journal of Psychoanalysis*, 98(3), 683–707.
3. Brahnam, S. (2017). Comparison of in-person and screen-based analysis using communication models: A first step toward the psychoanalysis of telecommunications and its noise. *Psychoanalytic Perspectives*, 14(2), 138–158.
4. Colombo, D. (2017). The Analyst's Relocation: Analysis Terminable, Interminable, and Dislocated. *The Psychoanalytic Quarterly*, 86(1), 45–73.
5. Elise, D. (2017). Moving from within the maternal: The choreography of analytic eroticism. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 65(1), 33–60.
6. Ehrlich, L. T., Kulish, N. M., Fitzpatrick Hanly, M. A., Robinson, M., & Rothstein, A. (2017). Supervisory countertransferences and impingements in evaluating readiness for graduation: Always present, routinely under-recognized. *The International Journal of Psychoanalysis*, 98(2), 491–516.
7. Holmes, J. (2017). Reverie-informed research interviewing. *The International Journal of Psychoanalysis*, 98(3), 709–728.
8. Imber, R. R. (2017, April). The training analyst's self-enhancement. In *International Forum of Psychoanalysis* (Vol. 26, No. 2, pp. 112–120). Routledge.
9. Jaenicke, C. (2017). “I've Got News for You”: Life Themes and the Therapeutic Relationship. *Psychoanalysis, Self and Context*, 12(1), 78–90.
10. Jimenez, J. P. (2017). Unconscious fantasy (or phantasy) as clinical concept. *The International Journal of Psychoanalysis*, 98(3), 595–610.
11. Kantrowitz, J. L., Balsam, R., Greenberg, J., Jacobs, T., Kulish, N., Nunberg, H., & Orgel, S. (2017). What It Means to an Analyst When Analyses End. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 70(1), 257–272.
12. Lijtmaer, R. (2017). Untold stories and the power of silence in the intergenerational transmission of social trauma. *The American Journal of Psychoanalysis*, 77(3), 274–284.
13. Lia, M. (2017, April). Reflections, and relative examples, regarding countertransference, empathy, and observation. In *International Forum of Psychoanalysis* (Vol. 26, No. 2, pp. 85–96). Routledge.
14. Pereira da Silva, M. C. (2017). The analyst's narrative function: Inventing a possibility. *The International Journal of Psychoanalysis*, 98(1), 21–38.
15. Peterson, C. A. (2017). Songs in the Countertransference or “Gilding the Philosophic Pill”. *The American Journal of Psychoanalysis*, 77(2), 177–191.
16. Reichenthal, B. (2017). The Broken Self: Injured States in The Transference-Countertransference Matrix. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 65(3), 395–421.
17. Scharff, J. S. (2017). Case study: Analysis of a traumatized hemophilic boy. *The International Journal of Psychoanalysis*, 98(1), 71–90.

Стаття надійшла до редакції 14.01.2020.
The article was received 14 January 2020.